

PLATÓN: PARMENIDÉSZ

KEPHALOSZ

[126A] Mikor otthonról, Klazomenaiból Athénba érkezünk, az agorán Adeimantossal és Glaukónnal találkoztunk. Adeimantos karon ragadott és megszólított:

-Nicsak, Kephalosz! Mi ügyben jársz? Mondd meg bátran, ha bármiben segíthetünk!

-Eltaláltad: éppen ezért vagyok itt, éppen töletek szeretnék kérni valamit.

-Mondd hát, mi az óhajod? - mire én:

-[126B] Mi is az anyai vértestvéretek neve? Nem emlékszem. Gyerek volt még, mikor utoljára itt jártam Klazomenaiból, annak pedig már sok-sok éve. Az apját, azt hiszem, Pürilampésznek hívták.

-Igen, igen, felelte.

-És őt?

-Antiphónnak. De miért kérdezed?

-A polgártársaim, feleltem, akiket itt látsz, a filozófia nagy barátai, hallották, hogy ez az Antiphón sok időt töltött valami Püthodórosznak, Zénón [126C] egykori barátjának a társaságában, és hogy Szókratész, Zénón és Parmenidész hajdanvolt beszélgetését gyakran hallotta Püthodórosztól, és annak minden szavára emlékszik.

-Ez így igaz, válaszolta.

-Mi is, mondtam, ezt a beszélgetést szeretnénk hallani.

-Nem lesz nehéz. Fiatalabb korában alaposan begyakorolta, mégha mostanában hasonnevű nagyapja példájára ő is inkább a lovaknak szenteli az idejét. Ha tényleg ezt akarjátok, menjünk el hozzá. Épp az előbb ment haza ő is innen: itt lakik a közelben, Melitészben.

[127A] Ezzel el is indultunk. Antiphónt otthon találtuk, éppen egy zabla megmunkálásáról tárgyalt a kováccsal. Miután ezzel végzett, a testvérei elmondták, mi járatban volnánk, majd mikor rájött, hogy ki vagyok – előző utam alkalmával találkoztunk –, engem is üdvözölt. Kérésünkre, hogy elmesélné-e a beszélgetést, először szabadkozott –

túl nagy feladat volna, mondta –, végül mégis kötélnek állt. Így hát Antiphón elmondta, hogy Püthodórosz a következőket mesélte:

„Zénón és Parmenidész hajdanán a nagyobbik Panathénaiára Athénba látogattak. [127B] Parmenidész ekkoriban már meglehetősen idős volt, haja fehér, vonásai szépek és nemesek, úgy 65 éves lehetett. Zénón negyven felé járhatott, szép szál ember, akire öröm ránézni: állítólag Parmenidész kedvese volt. Mindketten Püthodórosznál szálltak meg, [127C] a falon kívül a Kerameikoszban. Itt kereste fel őket Szókratész, de sokan mások is vele tartottak: mindenki Zénón könyvére volt kíváncsi – merthogy korábban, mielőtt ők magukkal hozták volna, még nem jutott el Athénba –, s persze Szókratész ekkor még nagyon fiatal volt. Az írást maga Zénón olvasta felⁱ, Parmenidész eközben kint tartózkodott. Már csak nagyon kevés volt hátra a felolvasásból, amikor [127D] Püthodórosz, ahogy elmondta, maga is bejött kintről, s vele együtt Parmenidész és Arisztotelész is, aki a harmincak egyike lett későbbⁱⁱ, és egy pár szót még elcsíptek a könyvből. Nem mintha őt nem érdekelte volna, de korábban már hallotta Zénóntól.

Szókratész, amint az egészet végighallgatta, megkérte Zénónt, hogy olvassa fel újból az első érvmenet első állításátⁱⁱⁱ. Amikor ez megtörtént, [127E] a következőt kérdezte:

-Hogy is mondod ezt?^{iv} Azt állítod, hogy ha a létezők sokan vannak, akkor szükségképpen hasonlók és nem-hasonlók lesznek? Márpedig ez lehetetlen, mivel nem lehetséges, hogy ami nem-hasonló, az hasonló, s ami hasonló, az nem-hasonló legyen?^v Nem ezt állítod?

-De igen, felelte Zénón.

-Márpedig, amennyiben lehetetlen, hogy a nem-hasonlók hasonlók, és a hasonlók nem-hasonlók legyenek, az is lehetetlen, hogy sokan legyenek? Mert ha sokan volnának, az lehetetlen következményekkel járna rájuk nézve? Nem ezt kívánod érveiddel bizonyítani? Mert az a célod, hogy minden ellenkező állítással szembeszálljál, s kiálljál a mellett, hogy nincsenek sokan <sc. a létezők>^{vi}? És azt gondolod, hogy minden egyes érved éppen ezt bizonyítja, és ezért pontosan annyiszor bizonyítottad azt, hogy nincsenek sokan <sc. a létezők>,”

ahány érvet csak felsorakoztattál? [128A] Vajon ezt állítod, vagy félreértettetelek volna?

-Nem, felelt Zénón, pontosan megértetted írásom célját.

-Most már látom, Parmenidész, mondta erre Szókratész, hogy Zénónunk nem csak szerelmedet szeretné magáénak tudni, hanem könyvedet is.^{vii} Valahogy csak ugyanarról ír, mint te is, de fordít egyet a dolgon s megpróbál minket félrevezetni, mintha másról volna szó. Te a költeményedben azt állítod, hogy a mindenség egy^{viii}, 128B és e mellett szép és ügyes érveket hozol fel: ő a maga részéről azt állítja, hogy nem sok <sc. a mindenség>, ami mellett ő is rengeteg nyomós érvet sorakoztat fel. Az egyik azt mondja, hogy <a mindenség> egy, a másik azt állítja, hogy nem sok; az egyik is, a másik is úgy fogalmaz, mintha nem ugyanarról volna szó, pedig szinte^{ix} ugyanazt állítjátok: úgy látom, hogy elbeszéltek a fejünk felett, és csak egymással társalogtok.

-No igen, Szókratész, felelt erre Zénón, de a könyv valódi célját mégsem látod pontosan, habár, 128C miként a spártai kutyák, te is szagot fogtál és az elhangzottak nyomában jársz. Egyvalamiben viszont melléfogtál: könyvem szándéka nem olyan fennkölt, amilyen célzattal szerinted íródott, hogy nagyszerű céljait az emberek előtt még el is titkolja. Szerinted ez csak a következmények egyike, pedig éppenhogy ez volt valódi célom. Könyvem Parmenidész álláspontját kívánja támogatni azokkal szemben, akik őt nevetségessé próbálták tenni, 128D mondván: ha egy <sc. a mindenség>, ennek az álláspontnak sok nevetséges és önmagának is ellentmondó következménye lesz. A könyv azokkal vitatkozik^x, akik a sokaságot emlegetik, s kamatostul megfizet nekik: hiszen azt próbálja bebizonyítani, hogy az ő feltevésük, hogy <sc. a mindenség> sok, még nevetségesebb következményekkel jár, mint az a feltevés, hogy <sc. a mindenség> egy; feltéve persze, hogy alaposan nekigyürkőzik az ember. Az írás az ifjú harci vágyából született még fiatalkoromban, csak valaki ellopta, mikor elkészült, így nem állt módomban megfontolni, hogy 128E közzétégyem-e vagy sem. Ezt nem tudhattad, és ezért gondolhattad azt, hogy a meglett férfiú

becsvágya íratta velem a könyvet, és nem az ifjú versenyszellem. Máskülönb, mint említettem, elég jól visszaadtad a lényegét.

-Legyen hát, elfogadom, válaszolt Szókratész, elhiszem, hogy úgy van, ahogy mondod. De azért azt mondd meg nekem: szerinted létezik-e a hasonlóság valamifajta formája, önmagában^{xi}? 129A És létezik-e valami másik, ezzel ellentétes, a nem-hasonló? És ebből a kettőből részesedünk mindannyian: én is és te is és minden más, amit soknak^{xii} nevezünk? A hasonlóságból részesedő dolgok hasonlóak lesznek úgy és annyiban, amennyiben részesednek, a nem-hasonlóságból részesedők nem hasonlóak lesznek, és amelyik mindkettőből részesedik, ilyen is és olyan is lesz? Ha pedig minden dolog részesedik mindkettőből, minthogy ezek ellentétesek, az is lehetséges, éppen azáltal, hogy mindkettőből részesednek, hogy hasonlóak és nem-hasonlóak legyenek egymáshoz. 129B Mi csodálatos volna ebben? Azon viszont rettenetesen elcsodálkoznék, ha valaki azt bizonyítaná be, hogy maga a hasonló^{xiii} nem-hasonló, vagy a nem-hasonló hasonló. Azt azonban, Zénón, nem tartom meglepőnek, ha valaki arra mutat rá, hogy a dolgok, mindkettőből részesedvén, mindkét tulajdonsággal rendelkeznek; és azt sem, ha valaki megmutatja, hogy az összes dolog egy – mivel részesedik az egyből – és hogy ugyanez az összes dolog sok is – mivel a sokaságból is részesednek.^{xiv} Ha viszont bebizonyítaná, hogy az egy, maga, sok, másrészt a sok, maga, egy: azt már csodálnám. 129C Ugyanez vonatkozik minden másra is: csodálatra méltó volna, ha magukról a nemekről és a formákról mutatná meg, hogy önmagukban^{xv} ellentétes tulajdonságokkal rendelkeznek. Azonban miért csodálkoznánk, ha valaki arra mutatna rá, hogy én egy és sok vagyok? Amikor soknak szeretne láttatni, azt mondaná, hogy más vagyok balról, más vagyok jobbról, más előlről és hátulról, alulról és felülről – hiszen részesedem a sokaságból; amikor pedig egynek mutat, azt fogja mondani, 129D hogy a hét jelenlévő közül én egy vagyok, egy ember – nyilván, mert az egyből is részesedem. Ezért mindkét esetben igazat fog állítani. Úgyhogy amennyiben valaki arra mutatna rá, hogy az ilyesféle dolgok esetében, úgymint kövek, fák és hasonlóak,

ugyanaz a dolog egy és sok, mondjuk azt, hogy csak egy valamilyen dologról mutatta meg, hogy sok és egy, s nem az egyről, hogy sok, vagy a sokról, hogy egy, amiben semmi csodálatraméltó nincs, hiszen ezt mindannyian elfogadnánk. Ha ellenben valaki elkülönítené azokat a formákat, amelyeket az előbb említettem, önmagukban, mint például a hasonlóságot és nem-hasonlóságot, a sokaságot és az egyet, 129E a nyugalmat és a mozgást és az összes többit, majd ezután megmutatná, hogy ezek önmagukban^{xvi} is képesek egymással összevegyülni és különválni, azon már felettébb elcsodálkoznék, Zénónom. Véleményem szerint a tiéd is igen derekas teljesítmény: de még jobban bámulnék, mondom, ha valaki azt volna képes megmutatni, hogy ugyanez a nehézség ugyanúgy át- meg átjárja magukat a formákat is, a gondolatlanul megragadható dolgokat, ahogyan ti azt a látható dolgok esetében megfogalmaztátok. 130A

Miközben Szókratész beszélt, folytatta Püthodórosz, ő maga, Püthodórosz szinte minden szóra azt hitte, hogy Parmenidész és Zénón majd megneheztelnek, ám ők őszinte figyelemmel követték, gyakran egymásra pillantottak és elmosolyodtak, bizonyosságul Szókratész iránti csodálatuknak. Miután Szókratész elhallgatott, Parmenidész ezt ki is mondta:

-Szókratész, csodálatra méltó az a hév, 130B amely a gondolkodás és a beszéd felé ragad^{xvii}. No de, mondd csak: te magad, úgy, ahogy mondod, elkülönítéd ezeket: külön magukat az egyes formákat, s külön azokat, amelyek ezekből részesednek? Úgy gondolod, hogy van valami olyan, mint maga a hasonlóság^{xviii}, elkülönülve attól a hasonlóságtól, amellyel mi rendelkezünk?^{xix} Továbbá maga az egy, a sok és minden más, amit az imént Zénóntól hallhattál?

-Azt gondolnám, válaszolta Szókratész.

-És az olyanokról is ezt gondolod, folytatta, mint a jogosság valamifajta formája önmagában, és a szépnek és a jónak és minden ilyesminek a formája?

-Igen, felelte.

-130C És vajon a következők? Az ember formája tőlünk és mindattól elkülönülve, amilyenek mi vagyunk?^{xx} Van-e az embernek, vagy a tűznek, vagy akár a víznek valamilyen formája, magában?

-Ezekkel kapcsolatban, válaszolt, általában tanácstalan vagyok, Parmenidész: vajon azt mondjuk-e róluk, mint az előzőekről, vagy valami mást.

-És mit gondolsz azokról a némelyeknek talán nevetségesnek látszó dolgokról, mint a szőr, a sár, a piszok, s ami csak egyszerű és értéktelen? Tanácstalan vagy-e? Azt kell-e mondanunk ezekről is, 130D hogy mindegyiknek a formája elkülönülten létezik, s más, mint az, ami a kezünk ügyében van, vagy sem?

-Szó sem lehet róla, felelte Szókratész, mindez valójában is éppen csak az, amit látunk. Hihetetlen volna, attól tartok, azt gondolni, hogy ezeknek is van valamilyen formájuk. Bár, az igazat megvallva, már nemegyszer összezavarodtam, nehogy ez véletlenül minden másra is igaz legyen. Amikor erre gondolok, félelmemben, nehogy a hiábavaló szavak mélyébe zuhanván megsemmisüljek, elfutok: majd megerkezvén azon dolgok körébe, amelyeknek, mint mondtuk, vannak formáik, velük foglalkozom és időzöm.

-130E Mert fiatal vagy még, Szókratész, és még nem ragadott magával úgy a filozófia, ahogy véleményem szerint a jövőben magával ragad: akkor majd egyetlen dolgot sem fogsz lebecsülni. Egyelőre, korodnál fogva, még adsz az emberek véleményére. No de mondd csak: véleményed szerint, mint mondod, vannak bizonyos formák, s a dolgok mindannyian ezekből részesednek, és ezeknek a nevét is viselik. 131A Például ami a hasonlóságból részesedik, az hasonló, ami a nagyságból, az nagy, ami a szépségből és az igazságosságból, az igazságos és szép lesz?

-Persze, felelte erre Szókratész.

-De vajon a formában mint egészben vagy annak egy részében részesednek az egyes dolgok, amelyek részesednek? Vagy esetleg van egyéb módja is a részesedésnek e kettőn kívül?

-Már hogy volna?

-Véleményed szerint a sokaság minden egyes tagjában benne van az egész forma – és mégis egy? Vagy hogy van ez?

-Mi szólna az ellen, Parmenidész, hogy egy legyen?^{xxi}

-131B Ha a forma egy s ugyanaz (sc. minden esetben?), a sok és egymástól elkülönült dologban egészként és egyszerre lesz benne, és ezáltal önmagától külön válna.

-Talán nem, ha például úgy, mint a nap (hémera?), mely egy és ugyanaz, mindenütt egyszerre ott van és ettől még egyáltalán nem válik külön önmagától, úgy minden esetben egy s ugyanaz a forma egyszerre volna benne mindenben.

-Azon mesterkedsz, hogy egy s ugyanazon dolog egyszerre mindenütt ott legyen, Szókratész, valahogy úgy, mintha egy vitorlával sok embert letakarván azt mondanád, hogy az egyvalami, ami a sokaságot lefedi^{xxii}, egész . Vagy talán nem ilyesmit akarsz mondani?

-131C Talán...

-És minden egyes embert az egész vitorla lefedne-e, vagy mindenkit más és más darabka takarna – a vitorla egy része?

-Egy része.

-Tehát részekből tevődnek össze maguk a formák, és a belőlük részesülők egy-egy részből részesednek: így nem az egész forma lesz benne minden egyes dologban, hanem csak annak egy része.

-Legalábbis ebből ezt gondolná az ember.

-No de állítanád-e azt, Szókratész, hogy az egy forma igazság szerint részekre oszlik közöttünk, és mégis egy marad?

-Egy cseppet sem.

-Figyelj csak: ha azt feltételezed, hogy maga a nagyság részekre oszlik, 131D és a sok nagy dolog közül mindegyik a nagyság egy része által lesz nagy, amely rész kisebb, mint maga a nagyság: nem tartod ezt lehetetlennek?

-De, nagyon is.

-És vajon minden egyes dolog az egyenlőből csak egy kicsike részt kap meg, és ezáltal a rész által, mely rész kisebb magánál az egyenlőnél, egyenlő lehet-e bármihez is az, aki ezt kapta?

-Lehetetlen.

-S tegyük fel, hogy ki-ki közülünk a kicsinek egy részét kapja. A kicsi nagyobb lesz, mint ez a rész, minthogy ez saját magának csak egy része, ami azt jelenti, hogy maga a kicsi: nagyobb. De ha hozzáadnánk azt, amit róla leválasztottunk, 131E ettől kisebb lesz, mint azelőtt volt, és nem nagyobb.^{xxiii}

-Ez sem történhet meg.

-Hogyan fog hát, Szókratész, a te formáidból a többi dolog részesedni, ha egyszer ez sem a forma egészében, sem annak egy részében nem lehetséges?

-Istenemre mondom, nem tudom: úgy látom, nem lehet egykönnyen meghatározni ennek bárhogyan is a módját.

-No és mi a véleményed a következő nehézségről?

-Mi volna az?

-(132A) Azt hiszem, a következő megfontolásból gondolod azt, hogy mindegyik forma egy. Amikor sok és mindenféle dolgot látsz nagynak, ahogy végigtekintesz rajtuk, úgy tetszhet, hogy valamiképpen egy s ugyanazon formát látod, s ezért gondolod azt, hogy a nagyság egy.

-Igazad van.

-De ha magát a nagyságot és az egyéb nagy dolgokat^{xxiv} veszed szemügyre és mindezeket hasonlóképp végigtekintesz a lélek segítségével, nem tűnik-e föl egy további nagyság, amely által amazok (ti. maga a nagyság és a nagy dolgok) nagynak látszottak?

-Talán igen.

-Tehát a nagyságnak egy további formája fog előtűnni, mely maga a nagyság és az ebből részesülő dolgok mellett és ezeken túl jött létre: majd egy további, amely mindezek felett áll, 132B amely által az összes előző nagy lesz. S a végén a formák közül nem lesz olyan, amelyik egy volna, hanem minden egyes forma végtelen számban lesz előttünk.

-S ha a formák mindegyike csak a dolgokra vonatkozó gondolat volna, Parmenidész, amely nem jöhetne létre sehol máshol, csak a

lélekben? Ezen a módon mindegyik egy volna, és elkerülhetnénk az iménti következményeket.

-Mit nem mondasz? Tehát a gondolatok közül mindegyik egy? De lehet-e, hogy nincsen tárgya?***

-Ez lehetetlen.

-Akkor hát valamire vonatkozik?

-Igen.

-132C Valami valóságosra, vagy olyanra, ami nincs?

-Ami tényleg van.

-S nem egy lesz-e ez a valami, amiről a gondolat észreveszi^{xxv}, hogy az összes dolog esetében megvan: valamilyen egységes forma?

-De igen.

-Így aztán a gondolat ezen egynek gondolt tárgya nem forma lesz-e, mely mindig s minden esetben ugyanaz?

-Ez is szükségszerűnek tűnik.

-Másképp pedig, minthogy állításod szerint a többi dolog a formákból részesül, ebből szükségképpen az következik, ugye, hogy az egyes dolgok gondolatokból lesznek és minden gondolkodik, vagy pedig az, hogy – noha gondolatok – nem képesek gondolkodni?^{xxvi, xxvii}

-Hát, ennek sincs értelme, Parmenidész. 132D Ami engem illet, szerintem leginkább arról lehet szó, hogy ezek a formák mintegy mintákként állnak a természetben, az egyéb dolgok ezekhez hasonlítanak és másolatok, és hogy az egyéb dolgok részesedése a formákból nem más, mint hozzájuk való hasonlóság.^{xxviii}

-De ha valami hasonlít a formához, lehetséges volna, hogy az a forma ne legyen hasonló a hasonmásához, annyiban, amennyiben az öhozzá hasonlít? Lehetséges volna, bármilyen módon is, hogy a hasonló olyanhoz legyen hasonló, ami nem hasonlít rá?^{xxix}

-Nem lehetséges.

-S nem feltétlen szükségszerűség-e, hogy a hasonló a hasonlóval egyazon formából részesedjék? 132E

-De igen, szükségszerű.

-És amiből a hasonlók részesedvén hasonlók lesznek, nem az lesz-e a forma, maga?

-De bizony.

-Következésképp nem lehetséges, hogy bármi is hasonló legyen a formához, sem hogy a forma hasonlítson bármi máshoz. Mert ha ezt nem fogadnánk el, a forma mellett minden esetben egy újabb, másik forma jelenik meg, [133A] és ha ez bármihez is hasonló, megint egy másik, és nem lesz sehol vége az újabb és újabb formák állandó keletkezésének – ha egyszer a forma hasonló volna ahhoz, ami belőle részesül.

-Teljesen igazad van.

-Tehát a többi dolog a formákból nem a hasonlóság mintájára részesül, hanem a részesedésnek valami más módját kell keresnünk.

-Úgy látszik.

-Látod már, Szókratész, mekkora nehézséggel^{xxx} kell szembenéznie annak, aki a formákat különválasztja, hogy azok maguk magukban legyenek?

-Ne is mondd!

-Akkor hát hadd áruljam el neked, hogy egyelőre még távolról sem látod, ahogy mondani szokás, mekkora nehézséget is jelent az, [133B] ha az egyes s egységes formákat egyvalaminek tartod és őket a dolgoktól minden esetben különválasztod.^{xxxi}

-Miért, mekkorát?

-Bár sok és sokféle nehézség akad, a legnagyobb mégis a következő. Ha valaki azt mondaná, hogy – amennyiben valóban olyanok a formák, amilyenek szerintünk lenniük kell – abból az következne, hogy nem lehet őket megismerni, annak, aki ezt mondaná, senki sem tudná bebizonyítani, hogy téved, hacsak nem rendelkezik széles körű tapasztalatokkal és természetadta tehetséggel a kételkedő vitatárs, ráadásul hajlandó követni a másikat a bizonyítás hosszú és rögzös útján: máskülönben [133C] meggyőzhetetlen^{xxxii} lesz, aki a formákat a megismerhetetlenségbe kényszerítené.

-Hogy-hogy, Parmenidész?

-Úgy, hogy – gondolom – te is és más is, aki csak azt tartja az egyes dolgokról^{xxxiii}, hogy a lényegük^{xxxiv} valamiképpen önmagában létezik, egyetértene azzal, legelőször is, hogy közülük egy sincs meg bennünk.

-Persze: máskülönben hogyan is lehetne önmagában?

-Igazad van.

-És mindazok a formák, amelyek egymás viszonyában azok, amik^{xxxv}, lényegüket egymás viszonyában bírják, és nem nálunk lévő 133D hasonmásaik – vagy akármi másnak is tekintenénk ezt – viszonyában, melyekből mi részesülünk^{xxxvi}, hogy így tegyünk szert neveikre. Másrészt pedig a körünkben lévő dolgok, noha névrokonságban állanak a formákkal, maguk is egymás, és nem a formák viszonyában léteznek, s egymáshoz és nem a formákhoz kapcsolódik mindaz, amit csak így nevezünk.

-Hogyan? Mit mondasz?

-Lássunk egy példát. Ha közülünk valaki valakinek az ura vagy szolgálja, nem amannak, magának az úrnak – ami az „úr” – lesz a szolgálja, 133E s az úr sem magának a szolgának – ami a „szolga” – lesz az ura, hanem mindkettő egy embernek lesz ura vagy szolgálja, minthogy maguk is emberek. Maga az uralom magának a szolgaságnak a viszonyában (gen?) az, ami, és a szolgaság hasonlóképpen maga is magának az uralomnak a viszonyában szolgaság. Sem a bennünk meglévő dolgok nem a formák viszonyában, sem a formák nem a mi viszonyunkban rendelkeznek hatókörükkel, hanem, miként mondtam, a formák egymásnak és egymás viszonyában azok, amik, s 134A hasonlóképpen a körünkben lévő dolgok is egymással állanak viszonyban. Most már érted, mit akarok mondani?

-Persze, értem.

-És ugye maga az a tudás is, ami a tudás, magának annak az igazságnak, ami az igazság, lesz a tudása?

-Igen.

-Továbbá a tudás minden egyes fajtája maga is ennek és ennek a dolognak magának lesz a tudása, ugye?

-Igen.

-És a mi tudásunk nem a nálunk található igazságra fog vonatkozni? S ugyanígy a tudás minden egyes nálunk lévő fajtája a körünkben található dolgok egyikének vagy másikának lesz következésképpen a tudása? 134B

-Így kell lennie.

-Viszont, miként azzal egyetértettél, magukkal a formákkal nem rendelkezünk, s azok nem is létezhetnek körünkben.

-Nem.

-De persze a tudás formája valamiképpen ismerni fogja magukat a fajtákat, hogyan melyik mi?

-Persze.

-Csak éppen mi nem rendelkezünk vele.

-Nem, mi nem.

-Tehát egyetlen formát sem fogunk megismerni, minthogy magából a tudásból nem részesedünk.

-Úgy látszik, hogy nem.

-Következésképpen megismerhetetlen lesz számunkra maga a szép, ami a szép, és a jó is és minden egyéb, amiről csak azt feltételezzük, hogy mint ideák (ideasz) léteznek. 134C

-Nagyon úgy néz ki.

-De van még egy ennél is nagyobb nehézség.

-Mi az?

-Nyilván azt mondanád, hogy amennyiben a tudásnak létezik valamifajta magában álló neme, az sokkal szabatosabb, mint a körünkben lévő tudás. S ugyanez nyilván igaz a szépre és minden egyébbe is.

-Igen.

-S bizonyára senkiről sem mondanád inkább, mint istenről, hogy rendelkezik a legszabatosabb tudással, feltéve, hogy van valami, ami részt kap ebből a tudásból.

-Szükségképpen.

-134D De vajon arra is képes lesz-e az isten, hogy a mi dolgainkat megismerje, ha magával a tudással rendelkezik?

-Miért ne lenne képes rá?

-Mert abban egyetértettünk, Szókratész, hogy az a hatókör, mellyel a formák rendelkeznek, nem terjed ki a nálunk lévő dolgokra, sem a nálunk lévőké amazokra, hanem mindkettő csakis saját magával áll kapcsolatban.

-Egyetértettünk.

-De akkor hiába van meg az istennél ez a legtisztább uralom és ez a legszabatosabb tudás, az ő uralmuk mirajtunk soha nem uralkodhat, sem 134E tudásuk minket vagy bármit, ami körünkbe tartozik, meg nem ismerhet. Mi sem uralkodunk felettük a hatalmunkkal, s az istenből semmit meg nem ismerhetünk a tudásunkkal, de ugyanez az érv rájuk is érvényes: ők sem uralkodnak felettünk és ők sem ismerik az emberi dolgokat – hiába istenek.

-Igencsak különös okfejtés az, mely istent a tudástól megfosztja.

-Pedig, Szókratész, a formák ezekhez a nehézségekhez, s ezen felül még megannyi máshoz is elvezetnek, ha feltesszük, hogy léteznek a dolgoknak ezek az ideái és mindegyik formát önmagát valamiként elkülönítjük^{xxxvii}. Úgyhogy tanácstalan lesz, aki ezt hallja, és ellentmond majd, hogy nem is léteznek a formák, ha pedig mégis léteznének, az emberi természet számára óhatatlanul megismerhetetlenek lesznek, és ha így beszél, úgy tűnhet, hogy mond valamit, és – mint azt már az előbb is említettük – rendkívül nehezen tudnánk csak meggyőzni az illetőt.^{xxxviii} Nagy tehetség kell ahhoz, hogy valaki képes legyen megérteni, hogy az egyes dolgok valamilyen fajtája és lényege önmagában létezik, 135B ahhoz pedig egyenesen rendkívüli képességek kellenek, hogy erre valaki magától rájöjjön, és mást is képes legyen erre megtanítani, miután az mindent alaposan fontolóra vett és megvizsgált.

-Egyet kell hogy értsek, Parmenidész: a szívemből beszéltél.

-Ha viszont valaki úgy dönt, hogy a dolgoknak nincsenek formái, és – az imént felsorolt és a további nehézségekre való tekintettel – nem különíti el minden egyes dolog formáját, nem fogja tudni, hogy gondolkodását merre fordítsa, miután nem hagyta, 135C hogy minden egyes dolog ideája mindig ugyanaz legyen, és ezáltal a

beszélgetés^{xxxix} lehetőségét teljesen megsemmisíti. Azt hiszem, ezt nagyon is jól látod magad is.

-Tényleg így van.

-És mit kezdesz a filozófiával? Merre fordulsz, ha mindezzel nem tudunk mit kezdeni?

-Pillanatnyilag nem látom a kiutat.

-Mert már azelőtt nekiálltál, hogy különválassz valamit, ami szép, jogos, jó vagy a formák bármelyike, mielőtt kellő gyakorlatra tettél volna szert, Szókratész. 135D Ezt már tegnap is észrevettem, ahogy itt ezzel az Arisztotelésszel folytatott beszélgetéseket hallgattam. Persze – ezt el kell ismerni – szép és isteni a hév, mely a beszélgetés és gondolkodás felé ragad. De mégis, fogd vissza magad, és ne resteld a látszólag haszontalan és a sokaság által fecsegésnek tartott gyakorlatokat sem, míg fiatal vagy. Ha nem így teszel, elszalad előled az igazság.

-De Parmenidész, mi volna a módja a gyakorlatozásnak?

-Az, amit Zénóntól hallhattál. Csak annyit hozzátéve, 135E amit csodálatomra olyan szépen megfogalmaztál vele szemben, hogy te nem hagynád, hogy a vizsgálódás a látható dolgok körére korlátozódjék, és ezek bolyongását^{xl} vizsgálja, hanem azokat a dolgokat vizsgálnád, melyeket az ember leginkább eszével tud megragadni és formáknak tarthatna.

-Persze, mert véleményem szerint az semmiféle nehézséget nem jelent, ha megmutatjuk, hogy a látható dolgok hasonlóak és nem-hasonlóak, vagy hogy bármilyen más tulajdonsággal rendelkeznek.

-S ebben igazad is van. De mindehhez még egyvalamit hozzá kell tenni. Ne csak azt vizsgáljuk, hogy mi következik abból a feltevésből, hogy ez és ez a dolog létezik, 136A hanem azt is, ha azt tesszük fel, hogy ugyanaz nem létezik. Ez volna a gyakorlatozás alaposabb fajtája.

-Mire gondolsz?

-Ha neked is úgy tetszik, vegyünk például Zénón hipotézisét, hogy „sok van”^{xli}, s azt vizsgáljuk, hogy mi következik ebből magára a „sok”-ra mind önmagával, mind az eggyel való viszonyában, és mi

következik ebből az „egy”-re mind önmagával, mind a sokkal való viszonyában. Majd tegyük fel, hogy a sok nincs, és ismét vizsgáljuk meg, hogy mi következik ebből az egyre és a sokra mind saját magukkal, mind egymással való viszonyukban.^{xlii} 136B Ezután pedig azt tegyük fel, hogy létezik a hasonlóság és hogy nem létezik, és azt vizsgáljuk, hogy e két esetben mi következik magára a feltételezett tárgyra és másokra mind saját maguk, mind egymás viszonyában. És ugyanez érvényes a nem-hasonlóra, a mozgásra, a nyugalomra, a keletkezésre, a pusztulásra, valamint magára a létezésre és a nem létezésre is. Egyszóval bármiről tennéd is fel, hogy van, vagy hogy nincs, vagy hogy bármilyen más tulajdonsággal bír, 136C a következményeket önmagának és minden egyéb, tetszés szerint kiválasztott, dolognak a vonatkozásában is meg kell vizsgálni, s mind több dolog, mind a dolgok összességének a vonatkozásában, majd az egyéb dolgokat kell megvizsgálnod, mind önmaguk, mind bármilyen tetszés szerint választott dolog vonatkozásában, akár az volt a feltevésed, hogy van, akár az, hogy nincs. Ilyen alapos felkészülés kell ahhoz, ha az igazságot valóban meg kívánod pillantani.

-Lehetetlen dolgot mondasz, Parmenidész: nem is nagyon értem. Talán jobban megérteném, ha magad mutatnád be és vezetnéd le, hogyan is néz ki egy ilyen feltevés.

-136D Túl nagy dolgot kérsz egy ilyen idős embertől, Szókratész.

-Hát te, Zénón? Nem volna kedved egy bemutató előadáshoz? - Mire Zénón elnevette magát:

-Erre magát Parmenidészt kell megkérnünk, Szókratész. Hiszen nem éppen semmiség, amit javasolt. Vagy talán nem is látod, milyen rendkívüli feladattal állsz elő? Ha többen volnánk, akkor persze nem volna illendő őt unszolni: mert nem való, hogy sok ember előtt beszéljen ilyesmiről, különösen nem az ő korában. 136E A sokaság ugyanis nem érti, hogy lehetetlen enélkül a mindent szemügyre vevő és szerteágazó vizsgálódás nélkül rátalálni az igazságra, s így belátásra szert tenni. Ezért hát, Parmenidész, Szókratésszel együtt én is erre kérek: hadd legyek ismét a hallgatód.

Ezzel Zénón elhallgatott, majd – ahogy azt Antiphón elbeszélése szerint Püthodórosz elmesélte – mindannyian elkezdtek kérlelni Parmenidészt: saját maga, Püthodórosz, Arisztotelész és a többiek mind, hogy mutassa be, miről beszélt, és ne szabadkozzon. Mire Parmenidész így szólt:

-Kénytelen leszek engedni. Pedig úgy érzem magam, ahogy Ibükosz lova érezhetett /137A/ – ez az öreg versenyló, akit éppen kocsis elé fognak, vár rá a verseny, s minthogy már sokat látott, remeg attól, ami most következik: Ibükosz önmagát egy ilyen lóhoz hasonlítja, aki öregemberként, akarata ellenére sem menekülhet a szerelem kényszerű erejétől. Ha visszagondolok, én is épp így rettegek attól, hogyan fog egy ilyen öregember a szavak és érvek nehéz és hatalmas tengerén átgázolni: mindazonáltal meg kell próbálni, hadd örüljete, hiszen, mint Zénón mondta, magunk vagyunk. No de mivel kezdjük? /137B/ Mi legyen az első feltevésünk? Minthogy a jelek szerint játszani fogunk, még ha megerőltető lesz is a játék, ha akarjátok, kezdjük velem, és induljunk ki az én feltevésemből. Ha magáról az egyről tesszük azt fel, hogy egy, vagy hogy nem egy: mi következik ebből?

-Nagyszerű! – felelte Zénón.

-No és ki fog nekem válaszolgatni? – folytatta. – Legyen a legfiatalabb? Talán ő akadékoskodna a legkevesebbet, s válaszolná leginkább azt, amit tényleg gondol. Nekem pedig egy kis pihenőt jelentene, amíg válaszol.

-/137C/ Kész vagyok neked válaszolgatni. – felelt erre Arisztotelész.

– Én vagyok a legfiatalabb, tehát rám gondoltál. Kérdezz hát, én majd válaszolok.

-Akkor vágjunk bele. – felelte Parmenidész.

ⁱ könyvről

ⁱⁱ A harminc zsarnok.